

OSMANLI ELÇİSİ EBUBEKİR RATİP EFENDİ'NİN OZAN YÖNÜ

HÜNER TUNCER

Ebubekir Ratip Efendi Tosya'da doğmuş; ülemadan Çilingir Ali Efendi'nin oğlu olup, bulûğ devrine eriştiği zaman İstanbul'a gelerek, Divan-ı Hümayun Amedcisi (Bâbîâlî'de mabeyn hümayunda olan muhabere kaleminin reisi ve meclis-i has vükelâ baş kâtibi) Edhem Efendi dairesinde mülazım (üye aday) olarak okuyup yazmaya başlamış; az zamanda gösterdiği olağanüstü başarı ile öğrenimini bitirmiş ve devam ettiği kalemde hüner ve bilgisi ile şöhrete erişmişti. Halil Hamit Paşa amedici iken Amedi odasına memur, Halil Paşa tezkirecilîğe nakil olunca da, onun yerine Amedici olmuştu. Ratip Efendi'nin bilgisi ve memuriyette gösterdiği üstün başarı Sultan Selim'in kulağına kadar gitmiş ve onun teveccühüne mazhar olmuştu¹.

Ebubekir Ratip Efendi, birkaç kez Viyana'ya *ad hoc* (olağanüstü, fevkalâde) elçi olarak gönderilmiş; orada da kendini sevdirmiş ve hakkında Bâbîâlî'ye sitayişkâr mektuplar gelmişti.

Ratip Efendi Viyana elçiliği görevini tamamladıktan sonra, önce Cizye muhasebecisi, sonra Başmuhasebeci, 1793 sonlarında Zahire Nâzırı, 1795'te de Reisülküttab (Dışişleri Bakanı) oldu. Ancak, Ratip Efendi düşmanları tarafından olmadık iftiralara uğramış ve bu iftiralar onun önce görevinden azledilmesine, daha sonra Rodos'a sürülmesine ve daha sonra da idamına (1799) neden olmuştur². Halbuki, Ebubekir Ratip Efendi bütün bu suçlamalardan uzak, dünyada eşine az rastlanılır, işinin ehli, geniş bir kültüre sahip, ozan ruhlu, olgun bir kişiydi.

Ebubekir Ratip Efendi, Viyana elçiliği sırasında burada gördüğü çeşitli kurumları izlemiş ve yazdığı tavrirleri ve sefaretnâmesinde bunlardan uzun uzadıya bahsetmiştir. Biz burada, Ratip Efendi'nin bu kurumlardan biri hakkında yazmış olduğu ve ülkemizde hiç

¹ *Cevdet Tarihi*, Cilt VII, s. 38.

² *İbid.*, C. VI, s. 190.

bilinmeyen bir şiirini tanıtmaya çalışacağız. Bu şiir, günümüzde “Viyana Diploması Akademisi” olarak bilinen³ o günlerin “Şark Dilleri Akademisi” (Orientalische Akademie) üzerine yazılmıştır. Bu Akademi, 1753 yılında Avusturya - Macaristan İmparatoriçesi Maria Theresia tarafından Osmanlı İmparatorluğu nezdindeki Avusturya Elçiliğine ve konsolosluklarına⁴ dil bilen tercümanlar yetiştirmek amacıyla kurulmuştu. Akademi’de okutulan başlıca yabancı diller Türkçe, Farsça ve Arapça idi.

1792 yılında bu Akademi’yi ziyaret eden Ebubekir Ratip Efendi, burada gördüklerinden çok etkilenmiş ve burası üzerine bir şiir kaleme almıştır. Bu şiirin Viyana Diploması Akademisi arşivlerinde bulduğumuz Almanca metninden dilimize tercümesi aşağıda sunulmuştur⁵:

O, Sultan Selim’in,
En yüce Sultan’ın kuluydu.
Dünyada Ratip Efendi
Ünüyle tanınırdı.

Elçi olarak gönderilmişti
1206 yılında⁶
İttifak’ı yenilemek üzere,
Viyana’ya.

Hayranlıkla izledi orada
Sarayları, Üniversiteleri
Ve yüzlerce harika şeyi.

Davet edildi
“Şark Dilleri Akademisi”ne de
Onur konuğu olarak.

³ Viyana Diploması Akademisi, Avusturya Dışişleri Bakanlığı’na bağlı, çatısı altında dünyanın her ülkesinden gelen öğrencileri barındıran, amacı tüm ülkelerin diploması örgütlerine veya uluslararası örgütlere eleman yetiştirmek olan üniversiteler - üstü öğretim yapan bir kurumdur.

⁴ Avusturya - Macaristan İmparatorluğunun Osmanlı İmparatorluğu nezdinde konsoloslukları bulunduğunu 1306 yılına ait Hariciye Salnâmesi’nden öğrenmekteyiz. (Bkz.: *Hariciye Salnâmesi*, 1306, Matbaa-i Osmaniye, s. 30.)

⁵ Bu şiirin Ratip Efendi’nin el yazısıyla yazılmış olan aslı, Viyana Diploması Akademisinde bir cam vitrinin arkasında korunmaktadır.

⁶ 1206 Hicrî yılı, Milâdî takvimde 1792 yılının karşılığı olmaktadır.

Gedicht des türkischen Gesandten *Ebubekr Ratib Efendi*, bey seinem Besuche der k. k. Akademie der orientalischen Sprachen, derselben zum Andenken hinterlassen im Jahre 1792.

Der Sklav' Sultan *Selims*, des höchsten Kaisers Sklave,
Ratib Efendi von der Welt mit Ruhm genannt;
Kam im zwölfhundert sechsten Jahr nach Vindobona
Als Herold nach erneuem Eintrachtsbund gesandt.
Paläste, Weisheitssitze, hundert Wunderdinge
Besah' er mit dem Auge der Bewunderung
Im Kreis der Kaiserstadt. Auch dieser *Sitz der Kenntniß*
Lud ehrend ihn zur Ehre der Besichtigung.
Er kam, sah die Natur durch Kunstversuche
In seiner Sprach' erklärt; er pries die weise Hand
Und den erhabnen Geist, so der Akademie
Erlesnes Institut dem Nichts zuerst entwand.
Die Sprachen *Asiens, Arabisch, Persisch, Türkisch*,
Erlernt die Jugend hier mit Grund in kurzer Zeit.
Er selber prüfte sie, war ihres Fortgangs Zeuge,
Und fand in hohem Grad Verstand und Fertigkeit.
Er pries den seltenen Schatz der Bücher, Schriften, *Münzen*,
Verfassung, Leitungsart, und der Eleven Chor,
Und hob' in diesen von ihm selbst verfaßten Reimen
Mit lautem Lob die weise Anstalt hoch empor.
O möge dieser schöne Wohnsitz' immer dauern,
An Kenntniß immer blühend seyn, wie er's jetzt ist,
Und stets des Dichters Nahm' in günstiger Erinnerung:
Bey Jedem sich erneun, der diese Verse liest.

Verfaßt vom aufrichtigsten Diener der hohen Osmanischen Pforte, *Ratib Ebubekr*; wirklichem *Jenitscheri Efendi* der hohen Pforte, künftigem ersten Rechnungskammer-Präsidenten, und dermaligem Gesandten vom zweyten Range.

Im Monate *Redscheb*, im Jahre 1206 nach der *Hedschira*.

H.

*) Das von *Ratib Efendi* eigenhändig schön geschriebene Original ist, unter einer Glastafel verwahrt, in dem Studiensale dieses Erziehungsinstitutes aufgehoben.

Burada gördü
Bilimin öğretildiğini,
Türkçe olarak,
Bilginler tarafından.

Bilgili ellerini
Ve yüce ruhlarını övdü
Akademi'yi kuranların,
Bilim yuvası yapanların.

Burada gençler,
Kısa zamanda ve temelden öğreniyordu
Asya dillerini,
Arapça, Farsça ve Türkçe'yi.

Öğrencileri bizzat sınıdı,
Gelişmelerine tanık oldu,
Ve onlarda
Büyük yetenek ve üstünlük buldu.

Övgüyle söz etti
Seçkin kitap, yazı, para,
Anayasa, pedagoji bilimi hazinelerinden
Ve tüm öğrencilerden.

Ve kendi eliyle kaleme alınan
Bu dizelerle,
Bu bilim kurumunu
Övgüyle yüceltti.

Ah, bu güzel yapı daima yaşasın,
Şimdi olduğu gibi, daima bilgiyle yeşersin
Ve bu ozanın ismi,
Bu dizeleri okuyan her kişiyle birlikte,
Daima anılarda yenilensin.

(Recep ayı, Yıl 1206)
(Şubat, 1792)

